

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ СТУДЕНТАМИ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Стаття присвячена дослідженню питання академічної доброчесності, як одного із важливіших аспектів сучасного науково-освітнього процесу.

У статті проаналізовано стан формування та дотримання принципів і норм академічної доброчесності у студентів природничих спеціальностей. Розкривається у статті структура впровадження академічної доброчесності у науково-освітньому середовищі ДВНЗ «УжНУ». Відмічено дотримання норм «Положення про академічну доброчесність в Ужгородському національному університеті», як основу академічної культури та закріплення моральних принципів, правил етичної поведінки, професійного спілкування всіх учасників науково-освітнього процесу.

Звертається увага на організацію навчання здобувачів вищої освіти природничих спеціальностей у ДВНЗ «УжНУ», яка ґрунтується на взаємоповазі між студентом і викладачем, реалізації вільного вибору дисциплін у межах освітньої програми.

Відмічається у статті, що поінформованість, відкритість, прозорість щодо освітнього процесу, сприяє взаємоповазі між учасниками та формує у студентів застосування такої ж поведінки у подальшій професійній кар'єрі.

Аналізується доступність інформація здобувачам природничих спеціальностей щодо цілей, змісту та програмних результатів навчання, порядку та критеріїв оцінювання в межах освітніх компонентів. Відмічено, що навчальні практики сприяють виробленню у здобувачів вираженого науково-орієнтованого ставлення до природи, а поряд із цим і формують доброчесну основу наукового мислення.

Виявлено, що найбільше порушень академічної доброчесності спостерігається при виконанні кваліфікаційних робіт. Звертається увага на важливість запровадження дисциплін «Академічна доброчесність», «Академічне письмо», для формування якісних знань, умінь та використання в їх у подальшій професійній діяльності природничій галузі.

Ключові слова: академічна доброчесність, принципи академічної доброчесності, оцінка знань, плагіат, студент.

Основним елементом прогресивного економічного і соціального розвитку країни є рівень освіти її громадян. Освіченість соціуму держави як об'єднане спільними цінностями та культурою є основою розвитку суспільства. Поряд із тим, якісна освіта у сучасному світі, особливо в Україні, яка проживає повномасштабну військову агресію Росії не можлива без розуміння та дотримання норм та принципів академічної доброчесності. Набуті у вузі чесноти наукової культури, етики, відповідальності при опануванні навчальних освітніх програм та міждисциплінарних зав'язків, сприяють втіленню їх у майбутній професійній діяльності. Сталий збалансований розвиток суспільства у взаємодії природного середовищем тісно пов'язаний із знанням законів природи і є в основі спеціальних фахових компетентностей здобувачів природничих спеціальностей.

Відтак виникає необхідність дослідження питання формування та втілення у практику майбутньої професії принципів академічної доброчесності студентів, здобувачів природничих спеціальностей, майбутньої висококваліфікованої фахової генерації України.

Мета статті полягає у дослідженні формування та дотриманні принципів академічної доброчесності здобувачами природничих спеціальностей, через аналіз предметних компетентностей та аналіз загальної системи дотримання стандартів доброчесності Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет».

Академічна доброчесність як об'єкт та предмет дослідження висвітлюється у працях українських авторів різних галузей знань. Досвід запровадження академічної доброчесності країн вивчали вчені Батечко Н., Дурдас А., Сорока Н. [3, 13].

Дотримання академічної доброчесності, як спосіб управління університетом в умовах автономії у своїй праці висвітлив автор Добко Т. [4] цьому ж питанню приділена увага і у монографії авторського колективу «Академічна чесність як основа сталого розвитку університету» [1].

У роботах Недогібченко Є. [7], Маслової Н. [6] академічна доброчесність розглядається в контексті правових норм та запобігання поширення плагіату. Також видається низка збірників наукових есе учасників наукового стажування для освітян у Республіці Польща, у яких досліджуються академічна доброчесність та її дотримання у вищих навчальних закладах України [2].

Стаття 42 Закону України «Про освіту» визначає академічну доброчесність як сукупність принципів, правил поведінки наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників, здобувачів освіти, спрямованих на формування самостійної і відповідальної особистості, спроможної вирішувати завдання відповідно до освітнього рівня з дотриманням норм права та суспільної моралі [11]. Сучасний стан суспільного та науково-освітнього середовища тісно пов'язаний із інформацією. Поінформованість наукової спільноти та активна комунікація є джерелом розвитку. При цьому завжди варто пам'ятати про авторство, першоджерело тої чи іншої ідеї.

У освітньому процесі, навчанні студентів природничих спеціальностей, інформація також відіграє важливу роль. Але поряд із цим виникають питання зловживанням інформаційним простором студентами: використання чужої роботи, плагіат, та випадки недоброчесної поведінки у навчанні.

Закон України «Про освіту» розшифрував уявлення щодо поняття «академічна доброчесність». Академічна доброчесність, згідно зі ст. 42 Закону України «Про освіту» визначається як сукупність етичних принципів і визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання й/або наукових (творчих) досягнень [11]. Виокремленого Закону України «Про академічну доброчесність» ще не існує, але є Кодекс академічної доброчесності [5]. У ньому трактується, що «академічна доброчесність визнається базисною основою, сучасного наукового та освітнього процесу. Зазначимо, що ВНЗ України, розробляючи положення про академічну доброчесність, етичні кодекси поведінки учасників процесу, створюючи центри внутрішнього забезпечення якості освіти, формують моральне та етичне ставлення до дотримання принципів академічної доброчесності.

Моральні принципи, норми та правила етичної поведінки, професійного спілкування осіб, що працюють та навчаються закріплено в положенні про академічну доброчесність у ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (23.02.2017 р.) [8]. Розроблене положення на основі Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про запобігання корупції», Цивільного Кодексу України, Статуту «УжНУ».

Згідно положення учасники науково-освітнього процесу адміністративний персонал, викладачі, студенти повинні дотримуватись правил і норм академічної доброчесності, загально визнаних норм етики, моралі, поважати гідність осіб, які працюють та навчаються в «УжНУ», підтримувати систему демократичних відносин між представниками університетської спільноти, сприяти підвищенню морально-психологічного клімату в колективі, спрямовувати свої дії на зміцнення авторитету «УжНУ».

Виділяють такі принципи та цінності академічної доброчесності: та етики відносин у науково-освітньому середовищі: законність, доброчесність, справедливість, правдивість, прозорість, повага довіри.

Усі учасники науково-освітнього процесу мають дотримуватись цих цінностей із урахуванням норм законодавства про академічну доброчесність та авторське право.

Зі сторони викладачів: відкритість та доступність інформації, науково-методичний виклад матеріалу навчальної дисципліни, відповідальне, справедливе оцінювання знань студентів, втілення культури академічної доброчесності, що забезпечить сталий розвиток університетської освіти, її подальшого вдосконалення і буде прикладом для студентів – майбутніх спеціалістів діяти в межах цих постулатів.

А зі сторони здобувачів вищої освіти природничих спеціальностей це опанування знань, самостійне виконання всіх передбачених навчальною програмою дисципліни завдань, посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності.

Вмотивовані студенти природничих спеціальностей зосереджують увагу на отримання якісних знань, які набуваються через опанування загальних, фахових та предметних (спеціальні) компетентності, які висвітлені і освітніх програмах. Здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем і людиною, розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства. Здатність доцільно і критично використовувати поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи для пояснення письмовими, усними та візуальними засобами явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, державному, локальному).

Організація навчання здобувачів вищої освіти природничих спеціальностей у ДВНЗ «УжНУ» ґрунтується на взаємоповазі між студентом і викладачем, реалізації вільного вибору дисциплін у межах освітньої програми.

Здобувачі вищої освіти поінформовані про зміст освітньої програми, робочих програм навчальних дисциплін, які розміщені на сайті університету. Поінформованість, відкритість, прозорість щодо освітнього процесу, сприяють взаємоповазі між учасниками та формують у студентів застосування такої ж поведінки у подальшій професійній кар'єрі.

На вибіркові компоненти в ОП виділено 60 кредитів ЄКТС, що складає 25% від загального обсягу підготовки. Здобувачам пропонується на навчальний рік вільно обрати компоненти із запропонованого вибіркового циклу. Окрім вибірових дисциплін, що студенти також можуть, за бажанням, обирати самостійно тему наукових досліджень.

Доступна і зрозуміла інформація щодо цілей, змісту та програмних результатів навчання, порядку та критеріїв оцінювання в межах окремих освітніх компонентів своєчасно надається усім учасникам освітнього процесу шляхом розміщення їх опису в робочих програмах дисциплін, які оприлюднено на сайті університету.

Здобувачам освіти на першому занятті викладачі ДВНЗ «УжНУ» пояснюють зміст, структуру та календарний план вивчення дисципліни, графіки модульних, підсумкових контролів, Модульні контрольні роботи проводяться згідно розкладу навчального процесу, екзамени та заліки – за затвердженим графіком екзаменаційної сесії. Проговорюється вимоги до оцінювання знань. Викладач під час екзаменів, заліків об'єктивно оцінює рівень знань студентів.

Відмічено, що в Ужгородському національному університеті послуговуються принципом меритократії, тобто, оцінювання студентів винятково на підставі їх знань і вмінь. Оцінка знань студентів ДВНЗ «УжНУ» здійснюється згідно «Положенням про організацію освітнього процесу в УжНУ» [9].

Випусковою кафедрою визначаються критерії оцінювання як поточного, так і підсумкового контролю знань. Студенти повідомлені і знають про контроль знань, про їх зміст, методику та організацію проведення. Формами контроль передбачається поточний, модульний та підсумковий (семестровий) контроль.

Робоча навчальна програма дисципліни містить критерії оцінювання результатів навчання, наведені також форми контролю. Наприклад, форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання з курсу «Основи екології», викладач здійснює за кредитно-модульною системою:

форми контролю: відвідування лекцій, практичних (семінарів);

форми поточного контролю: усне опитування на практичних (семінарських) заняттях, перевірка практичних завдань, виконання самостійної роботи (реферат, презентація);

форма підсумкового контролю: модульний (письмова робота); форма підсумкового семестрового контролю: усний іспит [12].

Можна відмітити, що оцінювання знань здобувачів вищої освіти в ДВНЗ «УжНУ» дотримані принципи академічної доброчесності: законності, соціальної справедливості, науковості, професіоналізму, відкритості, які є і фундаментальним цінностям доброчесної людини: чесність, довіра, справедливість, відповідальність.

Викладачами наголошується актуальність академічної доброчесності та відповідальності за її порушення, запобігання плагіату, дотримання норм авторського права при вивченні навчальних дисциплін. Доречно запровадити у освітніх програмах природничих спеціальностей окремий курс «Академічна доброчесність», щоб більш детально донести до здобувачів вищої освіти сутність та значення академічної доброчесності, а також для формування якісних знань, умінь та використання в їх у подальшій професійній діяльності.

Здобувачі природничих спеціальностей в період навчання, відповідно до освітніх програм проходять навчальну, виробничу практику, яка зорієнтована на уміння користуватися приладами й виконувати дослідження, що аналізують природне середовище, для об'єктивної оцінки стану довкілля.

Навчальні практики сприяють формуванню здатності зберігати та примножувати наукові, моральні, культурні, цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя.

Даний вид робіт навчального процесу сприяє виробленню у студентів виваженого науково-орієнтованого ставлення до природи, а поряд із цим і формує доброчесну основу наукового мислення і в якості студента, так і в майбутньому фахового спеціаліста.

Звіти про проходженні практики також стимулюють студентів описувати та відтворювати власні отримані результати, що унеможлиблює, або зводить до мінімуму недоброчесні дії.

У процесі навчання здобувачі природничих спеціальностей, згідно освітніх програм здобувають теоретичні знання, уміння, та інших компетентності, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності. Студенти здійснюють власне наукове дослідження, результати якого мають повинні мати наукову новизну, теоретичне та практичне значення, результати цього дослідження висвітлюються у виді кваліфікаційної роботи бакалавра або магістра. І тут важливо звернути увагу на академічну доброчесність у контексті запобігання плагіату. Необхідно пояснювати здобувачам негативну роль академічної недоброчесної поведінки, пропонувати такі теми для виконання кваліфікаційних робіт, які є продовженням науково-дослідної роботи студента і містила власні дослідження. Також на нашу думку, було б доречним створення окремого курсу «Академічне письмо» здобувачам освіти, в якому були пояснення розуміння основних принципів та базових навичок академічного письма.

Перевірка на оригінальність кваліфікаційних робіт бакалавра, магістра в Ужгородському національному університеті, проводиться сервісом перевірки на плагіат програмою Unicheck [10]. Результати перевірки кваліфікаційних робіт оприлюднюються і на їх підставі приймається рішення про допуск роботи до захисту.

В Ужгородському національному університеті проводяться семінари присвячені академічній доброчесності, мета яких є формувати академічну культуру, етику наукової поведінки, яка базуватиметься на довірі, чесності, прозорості, реальному навчанні, справжній науковій роботі.

Студенти ДВНЗ «УжНУ», зокрема, географи, проходили онлайн курс «Академічна доброчесність в університеті» на платформі ВУМ, опанувавши розуміння академічної доброчесності та отримали Сертифікати здобувачів про проходження курсу. Також зі сторони викладачів пояснюється важливість дотримання норм доброчесної поведінки і вказується на значні проблеми у випадку її порушення, особливо у майбутній професії. Адже принципи академічної доброчесності відтворюють потреби і виклики суспільства сьогоднішнього дня.

Висновки. Отже, можна відмітити, що внаслідок системних напрацювань, які мають місце у ДВНЗ «УжНУ», пояснення важливості та необхідності застосування академічної доброчесності, формується загальний світогляд академічної культури, етики у студентів природничих спеціальностей, здобувачів вищої освіти. У ДВНЗ «УжНУ» дотримуються принципів академічної доброчесності через предметні, фахові та загальні компетентності в опануванні навчальних дисциплін. Все ж, для кращого засвоєння академічної доброчесності, було б доречним запровадження курсів «Академічна доброчесність», «Академічне письмо».

Спільна добросовісна поведінка всіх учасників освітнього процесу сприяє дотриманню засад академічної добросовісності та запровадження у подальшій практичній роботі майбутніх висококваліфікованих спеціалістів природничої галузі.

Використана література:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд "Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики" за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. С. Артюхова. Київ : Таксон, 2016. 234 с
2. Академічна добросовісність: виклики сучасності / *Збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян* (Республіка Польща, Варшава, 28.01 – 08.02.2019). Варшава, 2019. 171 с.
3. Батечко Н., Дурдас А. Академічна добросовісність в контексті європейських практик: досвід Франції. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2019. № 3. С. 88–94.
4. Добко Т. Академічна культура як необхідна передумова ефективного управління сучасним університетом в умовах автономії *Спеціальний випуск «Університетська автономія»*. 2008. С. 93–102.
5. Кодекс академічної добросовісності національного агентства із забезпечення якості вищої освіти: веб сайт. URL: <http://surl.li/arbvl> (дата звернення 13.11.2021).
6. Маслова Н. Г. Академічна свобода та академічна відповідальність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. 43. № 1. С. 72–76.
7. Недогібенко Є. Академічна добросовісність: складові елементи. Захист прав. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 6. С. 13–21.
8. Положення про академічну добросовісність в Ужгородському національному університеті. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/12223>
9. Положенням про організацію освітнього процесу в УжНУ. <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31357>
10. Програмного забезпечення StrikePlagiarism.com Plagiat.pl. URL: <https://unicheck.com/uk-ua>
11. Про освіту (2017). Закон України від 05.09.2017 р. Стаття 42. Академічна добросовісність. Відомості Верховної Ради (ВВР), 38-39, 380.
12. Робоча програма навчальної дисципліни «Основи екології». URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/28531>
13. Сорока Н. І. Плагіат як один із видів порушення авторських прав: європейський досвід. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 4. С. 9–23.

References:

1. Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu (2016) [Academic honesty as the basis of sustainable development of the university]. International. grace Fund "Mizhnarod. stock. research education policy" according to general ed. Finikova, T.V., Artyukhova, A.E. Takson, 234 s.
2. Akademichna dobrochesnist: vyklyky suchasnosti (2019). [Academic Integrity: Challenges of Modernity]. Collection of Scientific Essays by Participants of the Remote Stage of Scientific Internship for Educators (Republic of Poland, Warsaw, January 28 – February 8, 2019). Warsaw, 171 p. [in Ukrainian]
3. Batechko N., Durdas A. (2019) Akademichna dobrochesnist v konteksti yevropeiskykh praktyk: dosvid Frantsii. [Academic integrity in the context of European practices: the experience of France]. Continuous professional education: theory and practice. No. 3. P. 88–94. [in Ukrainian]
4. Dobko T. (2008) Akademichna kultura yak neobkhdna peredumova efektyvnogo upravlinnia suchasnym universytetom v umovakh avtonomii [Academic culture as a necessary prerequisite for effective management of a modern university in conditions of autonomy]. Special issue "University Autonomy". P.93–102. [in Ukrainian]
5. Kodeks akademichnoi dobrochesnosti natsionalnogo ahentstva iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity (2021). [Code of Academic Integrity of the National Agency for Quality Assurance in Higher Education: website. URL: <http://surl.li/arbvl> (access date 11/13/2021)]. [in Ukrainian]
6. Maslova N. H. (2017) Akademichna svoboda ta akademichna vidpovidalnist. [Academic freedom and academic responsibility]. Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. "Law" series. 43. No. 1. P.72–76. [in Ukrainian]
7. Nedohibchenko Ye. (2017) Akademichna dobrochesnist: skladovi elementy. Zakhyst prav. [Academic integrity: constituent elements. Protection of rights]. Theory and practice of intellectual property. No. 6. P. 13–21. [in Ukrainian]
8. Polozhennia pro akademichnu dobrochesnist v Uzhhorodskomu natsionalnomu universyteti [Regulations on academic integrity at Uzhgorod National University]. URL : <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/12223>. [in Ukrainian]
9. Polozhenniam pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu v UzhNU. [Regulations on the organization of the educational process at UzhNU.]. URL : <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31357> [in Ukrainian]
10. Prohramnoho zabezpechennia StrikePlagiarism.com Plagiat.pl. [Software StrikePlagiarism.com Plagiat.pl.] URL : <https://unicheck.com/uk-ua>
11. Zakon Ukrainy Pro osvitu (2017). vid 05.09.2017 r. Stattia 42. Akademichna dobrochesnist. [On Education: Law of Ukraine. Article 42. Academic Integrity]. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 38-39, 380 [in Ukrainian]
12. Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny «Osnovy ekolohii». [Work program of the study discipline «Basics of ecology»]. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/28531>. [in Ukrainian]
13. Soroka, N. I. (2017) Plahiat yak odyn iz vydiv porushennia avtorskykh prav: yevropeyskyi dosvid. [Plagiarism as one of the types of copyright infringement: European experience]. Theory and practice of intellectual property. No. 4. P.9–23. [in Ukrainian]

Feketa I. Observance of the principles of academic honor by students of natural specialties

The article is devoted to the study of the issue of academic integrity, as one of the most important aspects of the modern scientific and educational process.

The article analyzes the state of formation and observance of the principles and norms of academic integrity among students of natural sciences. The article describes the structure of the implementation of academic integrity in the scientific and educational environment of the UzhNU State Educational Institution. Compliance with the norms of the "Regulations on Academic Integrity at Uzhgorod National University" was noted as the basis of academic culture and consolidation of moral principles, rules of ethical behavior, and professional communication of all participants in the scientific and educational process.

Attention is drawn to the organization of training of students of higher education in natural sciences at the UzhNU University of Higher Education, which is based on mutual respect between the student and the teacher; the implementation of a free choice of disciplines within the educational program.

It is noted in the article that awareness, openness, and transparency regarding the educational process promotes mutual respect between participants and forms students to apply the same behavior in their further professional career.

The availability of information to students of natural sciences regarding the goals, content and program results of study, order and evaluation criteria within educational components is analyzed. It was noted that educational practices contribute to the development of a balanced scientific-oriented attitude to nature in students, and along with this, they form a virtuous basis for scientific thinking.

It was found that the most violations of academic integrity are observed during the performance of qualification works. Attention is drawn to the importance of introducing the courses "Academic integrity", "Academic writing" for the formation of quality knowledge, skills and their use in further professional activity in the natural sciences.

Key words: academic integrity, principles of academic integrity, knowledge assessment, plagiarism, student.

УДК 373.3.016:51

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.88.42>

Чайченко В. Ф., Сарієнко В. В., Бондаренко Т. М.

ДИДАКТИЧНА СТРУКТУРА САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У НАВЧАННІ

У пропонованій статті розглядається проблема розвитку творчої пізнавальної діяльності, оснований на процедурному способі організації навчального процесу. Проаналізовані сучасні методи і способи організації навчальної діяльності зазначеного напрямку, фактичний матеріал, який розкриває достатньо складний характер досліджуваної проблеми.

Вихідною методологічною позицією розуміння сутності, змісту й структури описаного в статті способу розвитку пізнавальної самостійності у процесі навчальної діяльності покладена теза про основні функції будь-якої науки: функції опису об'єкта пізнання; функції пояснення його зв'язків і умов існування; функції перетворення цього об'єкта в процесі практичної діяльності. З позицій пізнавального процесу опис, пояснення та припис отримали статус пізнавальних процедур, кожна з яких включає в себе певну сукупність виконуваних операцій та дій – як розумових, так і словесно-логічних, ізоморфно пов'язаних між собою.

Сутність процедурного способу саме й полягає в організації пізнавального процесу, побудованому на виділенні в навчальному матеріалі названих структурних елементів і виконанні операцій, притаманних кожній з пізнавальних процедур, що відповідають цим структурним елементам.

У процесі дослідження використовувалися методи: історичний, метод структурного аналізу, метод теоретичної розробки основних способів організації навчального процесу, метод експериментальної перевірки запропонованого способу. Верифікація запропонованого способу організації навчального процесу здійснювалась у процесі експерименту на базі випускних класів загальноосвітньої школи та першого і другого курсів студентів Донбаського державного педагогічного університету.

Ключові слова: наукове знання, навчальний процес, пізнавальна діяльність, пізнавальні процедури, творча діяльність, логічні операції.

Вимога виведення навчального процесу на оптимально високий рівень пізнавальної самостійності декларувалася упродовж усього розвитку педагогічної думки в межах різних концепцій та поглядів. Однак слід констатувати, що й на сьогодні провідною діяльністю у навчальному процесі залишається репродукція, основою якої є спосіб отримання готових знань. Репродуктивний спосіб пізнавальної діяльності не передбачає пошукових, дослідницьких дій в здобуванні інформації. Її в готовому вигляді надає учням та студентам викладач. Отже, відповідно до цього стану й рівень розвитку пізнавальної самостійності залишається на небажано низькому рівні.

Причин такого становища декілька. Та головними з них, на наш погляд можна виділити наступні. Перша причина полягає в тому, що викладачі не володіють способами організації творчої пізнавальної діяльності. Друга причина – це нерозуміння учнями й студентами предмету своєї пізнавальної діяльності. У сучасній системі навчання на передній план висувається зміст конкретних наукових фактів (зміст понять, законів, теорем), а не їх структурна та наукова сутність. Третя причина – це невідповідність змісту навчальних засобів (підручників) цілям, структурі й методам самостійної пізнавальної діяльності у навчанні. Ці причини, власне кажучи, утворюють суперечність між зростаючими потребами впровадження ідеї розвитку творчої пізнавальної діяльності і практичними дидактико-методичними засобами її реалізації. Розв'язання зазначеної суперечності й складає основу **актуальності** проблеми розвитку пізнавальної самостійності учнів усіх рівнів освіти у навчанні.